

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

11 (3) 2024

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş tarihi |Received:09.04.2023

Kabul tarihi |Accepted:20.05.2024

Yayın tarihi |Published:25.06.2024

Zahida Rzayeva

<https://orcid.org/0000-0003-3696-6950>

Associate Professor, Doctor of Philosophy, Baku State University, Azerbaijan, missdior.96@bk.ru

Ellada Balayeva

<https://orcid.org/0000-0002-8140-5290>

Lecturer, Baku State University, Azerbaijan, elladabalayeva@bsu.edu.az

Atf Künyesi / Citation Info

Rzayeva, Z., Balayeva, E. (2024). Bilgi və Bəlgə Yönetimində “İnformasiya Mühəndisliyi” Konsepsiyası. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (3), 1903-1910.

Bilgi və Bəlgə Yönetimində “İnformasiya Mühəndisliyi” Konsepsiyası

Öz

XX əsrin 20-30-cu illərində Əliəjdər Seyidzadə Azərbaycanda milli kitabxanaşünaslıq elmi fikrinin ilk addımlarını atmış, bu sahədə ilk məqalələr dərc etdirmişdir. 1947-ci ildən Bakı Dövlət Universitetində ali kitabxanaçılıq təhsilinə başlanılmış, 1962-ci ildə universitetdə Kitabxanaçılıq fakültəsi yaradılmışdır. Fakültənin ilk dekanı professor Abuzər Xələfov bu sahədə fundamental elmi əsərlər yazdı, Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elmi məktəbini yaratdı və formalaşdırdı. Təqdim olunan məqalə Abuzər Xələfov elmi məktəbinin nüfuzlu nümayəndələrindən, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Pərviz Kaziminin elmi-pedaqoji fəaliyyətində “İnformasiya mühəndisliyi” probleminin öyrənilməsinə əks etdirir. Məqalədə alimin çoxcəhətli elmi fəaliyyəti, o cümlədən, monoqrafiyaları, elmi məqalələri və hazırladığı çoxsaylı tədris ədəbiyyatı, eləcə də informasiya mühəndisliyi elmi nəzəriyyəsi istiqamətində irəli sürdüyü fikirlər təhlil edilir. Alimin irəli sürdüyü yeni konsepsiya, bu istiqamətdə yazmış olduğu məqalələr, konfrans çıxışları və elmi məqalələri təhlil olunur və informasiya-sənəd menecmenti fəaliyyətində, mütəxəssislərin hazırlanmasında əhəmiyyətli rolu qeyd edilir.

Açar sözlər: *İnformasiya mühəndisliyi, dosent P. Kazimi, elmi məktəb, Azərbaycan kitabxanaları, informasiya texnologiyaları*

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

"Information Engineering" Concept in Information and Document Management

Abstract

Aliajdar Seyidzade took the first steps of the scientific idea of national librarianship in Azerbaijan in the 20s and 30s of the 20th century and published the first articles in this field. In 1947, higher education in librarianship was started at Baku State University and in 1962 the Faculty of Librarianship was established at the university. The first dean of the faculty, Professor Abuzar Khalafov, wrote fundamental scientific works in this field and founded the scientific school of library studies in Azerbaijan. The presented article reflects the study of the problem of "Information engineering" in the scientific-pedagogical activity of Ph.D. Parviz Kazimi. The article analyses the multifaceted scientific activity of the scientist, including monographs, scientific articles and a large number of educational literature prepared by him, as well as the ideas put forward by him in the direction of the scientific theory of information engineering. The new concept introduced by the scientist, his articles, conference speeches and scientific papers in this direction are analysed and their important role in the activity of information-document management and training of specialists is pointed out.

Keywords: *Information engineering, associate professor P. Kazimi, school of science, Azerbaijani libraries, information technologies*

Giriş

XX əsrin 80-ci illəri bir tərəfdən sovet quruluşunun dağılmasının işarələrini verir, digər tərəfdən gündəlik həyatımıza yeni anlayışlar, yeni kommunikasiyalar daxil olmaga başlayır. 80-ci illərin sonlarında kompyuter texnologiyaları ilə tanışlıq bütün dünyanın yeni bir dövrə daxil olmasının xəbərçisi oldu.

1990-cı illər postsovet respublikalarında mürəkkəb, ziddiyyətli illər hesab edilir. Kitabxanalardakı nomenklatur ədəbiyyat dünya ədəbiyyatı ilə əvəz edilir, senzura aradan götürüldükcə oxucuların ixtiyarına demək olar ki, hər gün yeni nümunələr təqdim olunurdu. Bu dövrdə P. Kazimi elmi-nəzəri biliklərini kitabçılıq təcrübəsinə tətbiq etmək, azad bazar münasibətlərində özünü sınamaq və yüksək tirajlı kitab nəşrini həyata keçirmək sahəsində fəaliyyətə başladı. Onun nəşr etdiridiyi on minlərlə nüsxə kitab rusdilli məkanda yayılır və kitabçılıq işində elmi yanaşmanın uğurunu ifadə edirdi. 2000-ci illərdə P.Kazimi elmi tərcümələrlə məşğul olur. Samuel Kramerin "Tarix şumerdən başlanır" (Kramer, 2009). kitabını və akademik Maksakovskinin "Dünyanın coğrafi mənzərəsi" (Maksakovski, 2010) adlı kitabını azərbaycan dilinə tərcümə edərək çap etdirir. Eyni zamanda "Azərbaycan-Rus və Rus-Azərbaycan universal

lüğəti” (Kazymi ve Nasretidinov, 2010) üzərində işləyir. Lüğətin ərsəyə gəlməsinə xeyli zaman sərf olunur, nəhayət 2002, 2004 və 2006-cı illərdə kitabın üç müxtəlif nəşri Bakı şəhərində işıq üzü görür. 2008-2009-cu illərdə “Azərbaycan-Rus və Rus-Azərbaycan universal lüğəti” Moskva şəhərinin “Tolmaç” (Kazymi ve Nasretidinov, 2010) nəşriyyatında iki dəfə çap olunur.

Dos. P. Kazimi informasiya mühəndisliyi konsepsiyası ilə məşğul olmasını belə izah edir: “1990-cı illərin sonları idi, professor Abuzər Xələfovla “Kitabxanaşünaslığa giriş” fənninin tədris proqramı ilə əlaqədar geniş müzakirələr aparırdıq. Müzakirə zamanı professor A. Xələfov İ. Yüzvişinin “İnformasiyalogiya” kitabını mənə verib dedi ki, bu çox qiymətli kitabdır, oxu – harada səhv etdiyini anlayacaqsan. Beləliklə, mənim informasiya mühəndisliyi (Kazymi, 2011). konsepsiyası ilə bağlı fikirlərim meydana gəldi”.

Problemin Təqdimatı

2011-ci ildə P.Kaziminin “İnformasiya mühəndisliyi kitabxana-informasiya fəaliyyətində” adlı monoqrafiyası və ardınca bu istiqamətdə silsilə məqalələri çap olundu (Kazii, 2014; Kazimi, 2017). Məqalələrdə elmi informasiyanın dövriyyəsi (Kazimi, 2017) informasiyaya əlçatarlıq məsələləri (Kazimi, Oqlu & Qizi, 2022). yeni texnologiyaların tətbiqi ilə yeni informasiya mühitinin formalaşması problemi və informasiyanın qiymətləndirilməsi (Kazimi, Abdullayeva & İsmayilov, 2020) üsulları kimi mühüm məsələlər öz əksini tapırdı. Məhz bu tədqiqatların nəticəsində alim Amerika Mühəndislər Assosiasiyasına üzv olunması üçün dəvət olundu (IEEE).

Alimin irəli sürdüyü “İnformasiya mühəndisliyi kitabxana-informasiya fəaliyyətində” əsəri mütəxəssislərin diqqətini cəlb etdi (Kumar, 2007). Bu konsepsiya İnformasiya mühəndisliyinin on alt sistemini irəli sürürdü. Bu alt sistemlər içərisində diqqəti cəlb edən İnformasiya nəzəriyyəsinə yeni yanaşma üsulu oldu. Tədqiqatçı bu istiqamətdə rus alimi Yüzvişinin “İnformasiyalogiya” nəzəriyyəsini əsas olaraq qəbul edirdi. Eləcə də müasir informaslaşma şəraitində informasiya mühitinin yaradılması alqoritmini müəyyənləşdirir və informasiya mühitini aşağıdakı kimi şərh edir: “İnformasiya mühiti, insanların məlumat əldə etmə, paylaşma və istifadə etməsi yollarını müəyyənləşdirən və ona təsir edən bir ekosistemdir. Bu mühit, texnologiyanın, media kanallarının müxtəlif formaları, sosial şəbəkələr, rəqəmsal platformalar, məlumat mənbələri və bu mənbələrin istifadəçiləri arasında qarşılıqlı faydalı əlaqələrdən ibarətdir. İnformasiya mühiti, insanların düşüncə tərzini, qərar qəbul etmə proseslərini və cəmiyyətin ümumi mədəniyyətini formalaşdıran mühüm vasitədir.” İnformasiya kanallarının və informasiya məhsullarının mötəbərliyi əsas diqqət mərkəzindədir. İnformasiya mühitinin yaradılması üsulları olaraq bir neçə əsas istiqamətlər

sistemli olaraq göstərilir:-Texnologiya və infrastrukturun yaradılması, kontentin yaradılması və paylaşılması, əlaqə və əməkdaşlıq imkanlarının yaradılması, təhsil və maarifləndirmə funksiyasının tətbiqi. İnformasiya mühitinin formalaşması sahəsində, insanların məlumatı əldə etmə, paylaşma və istifadə etmə tərzini dəyişərək cəmiyyətin inkişafına və mədəniyyətinə təsir göstərir. Odur ki, bu prosesin uğurlu olması üçün texnologiya, məzmun, əlaqə və təhsil kimi müxtəlif sahələrin birgə nəzərə alınması vacibdir. Fasiləsiz təhsil və ömürboyu təhsil prosesində informasiya mühitinin yaradılmasının əhəmiyyəti geniş araşdırmaya məruz qalır. Fasiləsiz təhsil, insanların həyat boyu bilik və bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün davamlı təhsil fəaliyyətlərinə qatılması imkanlarının yaradılması deməkdir. İnformasiya mühitinin yaradılması bu prosesi daha səmərəli və effektiv edir. Bunun üçün, məlumatın asan əldə edilməsi, təhsilə fərdi informasiya xidməti imkanlarının yaradılması, İnteraktiv təhsil və əks əlaqə imkanları, əlçatanlıq və inklüzivlik, təhsilin yenilənməsi prosesində innovasiyaların tətbiqi, əməkdaşlıq və şəbəkələşmənin təmin edilməsi, toplanan məlumatın təhlili və fəaliyyətin qiymətləndirilməsi kimi istiqamətlər göstərilir.

Fasiləsiz təhsil və ömürboyu təhsil prosesində informasiya mühitinin yaradılması, insanların bilik və bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün legitim imkan yaradır. Bu mühit, təhsilin hər yaşda və hər yerdə davamlı olmasını təmin edərək, cəmiyyətin inkişafına və fərdlərin şəxsi və peşəkar həyatda uğur qazanmasına xidmət edir. Təhsil və fasiləsiz təhsil zamanı informasiya mühitinin yaradılmasının forma və üsulları müxtəlif və çoxşaxəlidir. Bu formalar və üsullar, təhsil prosesini daha effektiv və əlçatan etmək məqsədilə müxtəlif texnologiyalardan və metodlardan istifadə edir. Araşdırmalarda fasiləsiz təhsil zamanı informasiya mühitinin yaradılmasının bəzi əsas formaları və üsulları göstərilir.

Konsepsiyanın əsas strukturundan irəli gələn istiqamətlərdə müəllif yeni araşdırmalar aparmaya başlayır və gənclərin sosial şəbəkələrdə keçirdiyi zaman (Kazimi & Guliyeva, 2023) haqqında, sosial şəbəkələrdə maraqlar konfliktini (Oqlu, 2021) haqqında, informasiyanın mötəbərliyi (Kazimi & Guliyeva, 2022) haqqında, oxucu və istehlakçı məmnuniyyəti (Oqlu & Qurbanov, 2021) problemləri ilə əlaqədar araşdırmalar apardı.

2020-2023-cü illərdə dosent P. Kaziminin tədqiqatlarında yeni istiqamətlər müəyyənləşir. Tədqiqatçı kitabxana-informasiya fəaliyyətində demokratiklik (Kazimi, 2021; Kazimi, 2011) informasiya xidmətində senzura və məhdudiyətlər (Kazimi & Aliyeva, 2019) oxucu-istehlakçı məmnuniyyəti (Kazimi & Qurbanov, 2022; Oqlu & Qurbanov, 2021) kitabxana-informasiya fəaliyyətinin dinamik inkişafı (Oqlu, 2021) informasiyanın mötəbərliyi (Kazimi & Guliyeva, 2022)

informasiya xidmətində maraqlar konfliktini (Oqlu, 2021) kimi mühüm mövzulara müraciət edir. “Amerika Mühəndislər Assosiasiyası” Elektrik və Elektronika Mühəndisləri İnstitutunun (IEEE) hər il keçirdiyi nüfuzlu beynəlxalq elmi konfranslara dəvət olunan dosent P. Kazimi tanınmış alimlərlə birlikdə 2020-ci ildə “Kitabxanaların layihə və innovasiya fəaliyyəti” (Bilovus, Mudrokha, Pavliuk & Kazimi, 2020) həmin ildə “Mədəni İrsin Biobibliografik sənədli məlumat bazası” (Kunanets, Filippova, Dobrovolska & Kazimi, 2020). 2021-ci ildə “Ali təhsil sahəsində layihə fəaliyyətlərinin məlumat və terminoloji anlayışları” (Krokhmalny, Krokhmalna, Krokhmalnyi & Kazimi, 2021). “Qlobal İnformasiya Şəbəkəsi və Maraqların Toqquşması (Tərəflər, Maraqlar və Münaqişələr)” (Kazimi, 2021). 2022-ci ildə “İntellektual Sistem Ailə Həkimisi: Layihə yanaşması” (Helyi, Kunanets, Rzheuskiy, Sihaiov & Kazym, 2022). 2023-cü ildə “Gənclərin qlobal İnformasiya Məkanında sərf etdikləri zaman (Mütaliyə və ya İnformasiya Ehtiyacının Təminatı Problemləri)” (Kazimi & Guliyeva, 2023) mövzularında konfranslarda çıxışlar edir, elmi məqalələri Scopus məlumat bazasında indeksləşən jurnallarda çap olunur.

Dosent P. Kazimi “Türk dövlətlərində kitab və kitabxana mədəniyyəti” mövzusunda doktorluq dissertasiyasını bitirmiş və müdafiəyə təqdim etmişdir. Tədqiqatçı dünya türkləri, onların kitab, kitabxana, mütaliə mədəniyyəti və informasiya təminatı mövzularında 60-dan artıq elmi məqalə çap etdirib.

Dərslük və dərs vəsaitləri üzərində intensiv işləyən dos. P. Kazimi 2012-ci ildə dos. A. Qurbanov və dos. M. Məmmədovla birlikdə “Kitabxana-informasiya fəaliyyətinin menecmenti və marketinqi” (Agamirzayev & Bayramov, 2024) adlı tədris vəsaitini magistratura pilləsi üçün çap etdirdi. Həmin ildə dosent Pərviz Kazimi dos. A. Qurbanov və fəlsəfə doktoru N.İsmayılova ilə birlikdə “Kitabxana-informasiya fəaliyyətinin iqtisadiyyatı” adlı dərs vəsaitini hazırlayıb çap etdirdi (Agamirzayev & Bayramov, 2024). 2019-cu ildə “Kitabxana-informasiya sistemləri” (Kazimi, Qurbanov & Guliyev, 2019). 2020-ci ildə dosent A. Qurbanov və fəlsəfə doktoru O. Quliyevlə birlikdə “Kitabxanalarda informasiya texnologiyaları” (Qurbanov, Kazimi & Quliyev, 2020) adlı dərs vəsaitini hazırladı və Cəfər Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası ilə əməkdaşlıq əsasında çap etdirdi.

“Türk dünyası milli kitabxanaları” (Xalafov, 2016) monoqrafiyası 2016-cı ildə çap edildi. Bu kitab professor Xələfovun dos. Pərviz Kazimi ilə birgə hazırladığı və böyük enerji sərf edərək yazıb miras qoyduğu sonuncu kitab oldu. 2020-ci ildə Azərbaycanın Əməkdar Elm xadimi, professor, “Şərəf” və “Şöhrət” ordenli Abuzər Xələfov dünyasını dəyişdi. Alim öz xalqına

kitablarını və bu illər ərzində yetişdirdiyi tələbələri ilə elmi məktəbini miras qoydu. Dos. Pərviz Kazimi həmin elmi məktəbi bu gün uğurla davam etdirənlərin cərgəsində ön sırada dayananlardandır.

Nəticə

Tədqiqatçının “İnformasiya mühəndisliyi” mövzusunda araşdırmaları davam edir. 2022-ci ilin yekunlarına görə Bakı Dövlət Universitetində humanitar və ictimai elmlər üzrə “İlin alimi” adına 2023-cü ildə dosent Pərviz Kazimi layiq görüldü. Bu nəticələr İnformasiya-sənəd menecmenti fakültəsinin multidisiplinar universitetdə əldə etdiyi böyük uğur hesab edilir. Bu gün dosent P. Kazimi Bakı Dövlət Universitetinin İnformasiya-sənəd menecmenti fakültəsinin aparıcı dosentidir və akademik reytinginə görə H indeksi 20, məqalələrinə olunmuş elmi isnadlarının sayı 400-dən artıq olmaqla yüksək göstəricilərə malikdir. Fakültə kollektivinin və tələbələrin sevimlisi, professor Abuzər Xələfov irsinin fəal təbliğatçısıdır. Alimin 15 adda dərslik, dərs vəsaiti və monoqrafiyası çap olunmuş, 150-dən artıq elmi məqaləsi nüfuzlu elmi jurnallarda dərc olunmuşdur.

Müasir kitabxana-informasiya fəaliyyətinə yeni texnologiyaların tətbiqi tədqiqatçının diqqət mərkəzindədir. Bibliometrik və elmmetrik (Aliyeva & Kazimi, 2022) tədqiqatların aktuallığı ilə informasiya mühəndisliyi yenidən gündəmə gəlir və yeni-yeni alt sahələri (Kazimi & Aliyeva, 2019). müzakirə obyektinə çevrilir. Yaxın zamanlarda tədqiqatçının “informasiya mühəndisliyi” konsepsiyasının yeni nəşri çapa hazırlanır və düşünürəm ki, bu monoqrafiya sahə mütəxəssislərinin marağına səbəb olacaq.

Reference

Agamirzayev, A., & Bayramov, A.(2024). Professor Abuzər Xələfov Elmi Məktəbinin Davamçıları (Kitabxanaşünas alim P. Kaziminin 65-illik yubileyi münasibəti ilə). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11(2), 1272-1279.

Aliyeva, S. A., & Kazimi, P. F. O. (2022). Scientometrics analysis of the academic activities of the Azerbaijan State University of Culture and Arts in 2021-2023 (Some specific features of the activity). *Technium Soc. Sci. J.*, 35, 224.

Bilovus, H., Mudrokha, V., Pavliuk, K., & Kazimi, P. (2020). Project and Innovation Activity of Libraries. In *ITPM* (pp. 58-70).

Helyi, A., Kunanets, N., Rzhеuskyi, A., Sihaiov, A., & Kazym, P. (2022). Intelligent System Family Doctor: Project Approach. In *ITPM* (pp. 196-205).

Kazii, P. (2014). Information Engineering: What's This?. *International Journal of Academic Research*, 6 (3).

Kazimi, P. F. (2011). *Information engineering in library activity*. B. BSU.

Kazimi, P. F. (2017). *İnformasiya mehəndisliyi*. Bakı.

Kazimi, P. F. (2017). Sosyal ve Kültürel Ortamın Oluşmasında Kitap ve Kütüphanelerin Rolü. *Türk Kütüphaneciliği*, 31 (2), 245-250.

Kazimi, P. F. O. (2021). Democratic countries and ways of influencing the nature of information. *Technium Soc. Sci. J.*, 22, 847.

Kazimi, P. F. O. (2021, September). Global Information Network and Conflicts of Interest (Parties, Interests and Conflicts). In *2021 IEEE 16th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT)*, 2, 453-456. IEEE.

Kazimi, P. F. O., & Guliyeva, N. A. G. (2022). The concept of reliable information on the global network in times of crisis. *Technium Soc. Sci. J.*, 30, 742.

Kazimi, P. F. O., & Guliyeva, N. A. G. (2023). Time spent in youth's "global information space (problems of satisfaction of reading or information need). *Procedia Computer Science*, 219, 720-723.

Kazimi, P. F. O., Oqlu, I. I. A., & Qizi, Y. G. Y. (2022). Philosophical view on information theory (The path from the divine to the digital world). *Technium Soc. Sci. J.*, 32, 724.

Kazimi, P. F., & Gurbanov, A. I. (2022). Today's factors of user satisfaction with library services and their quality. *Scientific and Technical Libraries*, (2), 109-122.

Kazimi, P., & Aliyeva, A. (2019). Evaluation criteria of censorship and limitation in library and information activity. *Historical sciences*, 17, 65-72.

Kazimi, P., Abdullayeva, A., & Ismayilov, N. (2020). Scientometric analysis of document flow in library science of azerbaijan (2014-2018). *Norwegian journal of development of the international science*, (45-2), 66-70.

Kazimi, P., Gurbanov, A., & Guliyev, O. (2019). *Library information systems*. Baku, RS polygraph.

Kazymi, P. F. (2011). About democracy of library work. Kursk. *Journal of scientific publications*, 102-105.

Kazymi, P. F. (2011). *Informatsionnyye tekhnologii*. Izd-vo Bakinskogo gos. un-ta.

Kazimi, P., Nasretidinov. R. (2010). *Universalnyj russko-azərbaycanşkiy slovar*.

Kramer, S. (2009). *Tarix şumerdən başlanır*. Mütərcim.

Krokhmalny, R., Krokhmalna, H., Krokhmalnyi, D., & Kazimi, P. (2021). Information and Terminological Concepts of Project Actions in Higher Education Domain. *In ITPM* (pp. 381-390).

Kumar, K. (2007). *Library management in electronic environment*. Har-Anand Publications.

Kunanets, N., Filippova, N., Dobrovolska, V., & Kazimi, P. (2020, September). Biobibliographic data repository of documentary cultural heritage. *In 2020 IEEE 15th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT)*, 2, 221-225). IEEE.

Maksakovski, V.P. (2010). *Dünyanın coğrafi mənzərəsi*.

Oqlu, K. (2021). Dynamic development of information technologies, organization of library services using digital space and through social networks. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 16 (4), 27-32.

Oqlu, K. P. F. (2021). Conflict of Relevance and Reliability of Information and the Global Network. *Trends in Humanities and Social Sciences*, 1 (1), 1-2.

Oqlu, K. P. F., & Qurbanov, A. (2021). Factors influencing reader satisfaction and quality of service in modern libraries. *South Asian Journal of Social Studies and Economics*, 11 (3), 15-20.

Qurbanov, A. Kazimi, P., & Quliyev, O. (2020). *Kitabxanalarda informasiya texnologiyaları*. Mütərcim.

Xalafov, A. A. (2016). *Kazimi PF Türk dünyası milli kitabxanalari*. Mütərcim.